

God of de Natuur

Spinoza verving God door de Natuur. Hij had het over 'God of de Natuur'. Voor hem waren dat verschillende woorden voor hetzelfde. Spinoza liet misschien niet het achterste van zijn tong zien. In ieder geval was dat in die dagen bepaald gevaarlijk: hij werd niet voor niets later uit zijn gemeenschap gebannen. Hij sprak de waarheid zoals hij die zag en die is meestal niet welkom.

Hoe zou het zijn als we zijn inzichten consequent en radicaal zouden doorvoeren, niet gehinderd door censuur, geloof of gehechtheid aan opvattingen of theorieën? Het gaat er dan om hoe we ons verhouden tot de wetten van de natuur, de orde die in de natuur heerst. We nemen de onverschilligheid van het Universum serieus. We gaan ons persoonlijke lot verbinden aan de wetten van de natuur, niet aan het doen en laten van door ons geprojecteerde goden. Er zijn geen bovennatuurlijke krachten buiten die van de natuur. Daar hebben we ons mee te verhouden en vandaaruit moeten we onze positie in het grote geheel zien en bepalen. We beseffen dat we daar geheel en al afhankelijk van zijn, zonder dat we er enige invloed op kunnen uitoefenen.

We zijn uit dezelfde stoffen opgebouwd als de hele werkelijkheid, we maken er deel van uit, we zijn er één mee. We zijn onderhevig aan dezelfde wetmatigheden als alle andere levende wezens en zelfs als andere niet-levende materie. Als je daar van uit gaat zijn er geen problemen. Die ontstaan pas als we ons verheffen boven de werkelijkheid van de natuur. Deze hoogmoed leidt tot problemen, tot lijden zouden anderen zeggen. Je zou het kunnen zien als een antwoord op de vraag wat er is mis gegaan met de mensheid en nog steeds mis gaat.

Spinoza heeft nog een opmerkelijke toevoeging aan zijn theorie gegeven die een afwijking lijkt van zijn eerdere strenge natuurkundige leer. Hij heeft het over de 'Amor intellectualis Dei'. De intellectuele liefde voor God. Het nieuwe is dat hij het in verband met God of de Natuur plotseling heeft over liefde die gebaseerd lijkt op een intuïtief inzicht in de schoonheid van de natuurlijke orde. Het betekent zo veel als dat we houden van de natuurlijke orde, inclusief het geweld dat daaraan inherent is. We houden niet van God, maar van de Werkelijkheid. Je zou kunnen zeggen van de hemelse sferen. Heeft Spinoza het hier over een religieuze ervaring? Of zelfs over een mystieke eenwording?